

pripremili smo i/ili preveli za vas

Zaljubljuju li se djeca predškolske dobi?

Mnogi su se psiholozi bavili razlikom između osjećaja zaljubljenosti i ljubavi. Kad su u pitanju tako apstraktni i složeni osjećaji, nema jednostavnih definicija. Romantični osjećaji kod djece nisu ništa manje složeni, a članak psihologa Joška Sindika bavi se upravo zaljubljuvanjem djece predškolske dobi.

Mr. sc. Joško Sindik, psiholog savjetnik
Dječji vrtić, Trnoružica, Zagreb
Dječji vrtić, Maksimir, Zagreb

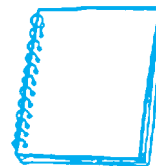
Prijateljstva predškolske djece obično su kratkotrajna, a stabilnost prijateljstava ovisi prvenstveno o stabilnosti zajedničkog boravka u istom okruženju.

Zaljubljenost i prijateljstvo su osjećaji koje čak i odrasli nerijetko idealiziraju. Oba osjećaja podrazumijevaju značajan emocionalni i kognitivni angažman, a jednostavna rješenja za te kompleksne interakcije obično izostaju. Situacija nije puno jednostavnija ni kod predškolske djece. Da bismo mogli razmatrati emocionalna stanja koja nazivamo *prijateljstvo i zaljubljenost*, moramo uzeti u obzir cijeli niz razvojnih aspekata: emocionalni razvoj, proces privrženosti, socijalizaciju, svijest o sebi i drugima, govorni i spoznajni razvoj, vještine komunikacije.

Od prvih interakcija do romantičnih osjećaja

Orijentiranost na druge ljude vidljiva je kod djece vrlo rano. Neposredno nakon rođenja dijete počinje razlikovati osjećaj ugone od neugode. Iz ugone se razvija veselje, a potom i simpatija prema ljudima (Nikolić, 1990.). Počeci socijalnih odnosa s vršnjacima počinju već i prije 6. mjeseca: beba gleda drugu djecu, dodiruje ih, smješka im se. Nakon dobi od 18 mjeseci razvija se svijest o drugima, a u dobi od 2 godine dijete započinje igre s drugom djecom. Postupno, kontakti i interakcije s drugima postaju sve dugotrajnije. U dobi od dvije i pol godine dijete može govoriti o svojim unutarnjim procesima. Između treće i četvrte godine pokazuje empatiju i simpatiju, te dobrovoljno i samovoljno obavlja nešto za druge. Od četvrte godine, djeci je važna prihvaćenost od vršnjaka, dok su u dobi od 5 godina u prosjeku vrlo dobro razvijene emocije empatije i simpatije. Za razvoj emocija kod djeteta, pa tako i kompleksnih emocija kao što je ljubav, važna je tzv. *emocionalna atmosfera* (Markočić i suradnici, 1987.; Starc i suradnici, 2003.).

Temeljne emocionalne potrebe djeteta su osjećaj sigurnosti, doživljavanje ljubavi i pripadanja, dobivanje priznanja, stjecanje različitih emocionalnih iskustava. Dijete koje nije doživjelo izraze ljubavi, u pravilu

se razvija u emocionalno rezerviranu osobu koja rjeđe uspostavlja intenzivnije emocionalne veze s drugima.

Djeca mogu imati romantične osjećaje, dakle manifestacije 'romantične ljubavi' slične onima koje se javljaju kod odraslih. Oni se javljaju već od četvrte do šeste godine, kad se dijete usmjerava na okolinu, te nije ovisno samo o roditelju. Dijete od četvrte do sedme godine jasno govori tko mu se sviđa, dok osmogodišnjak svoju privatnost više drži za sebe (Andrilović i Čudina-Obradović, 1994.; Furlan, 1984.). U dobi od osme do trinaeste godine vlada tzv. sramežljivo razdoblje, osobito kod dječaka.

Prijateljstvo ili zaljubljenost?

Prijateljstva predškolske djece obično su kratkotrajna, a stabilnost prijateljstva ovisi prvenstveno o stabilnosti zajedničkog boravka u istom okruženju. Ova stabilnost raste kako djeca postaju starija. Predškolska djeca se u prijateljstvu oslanjaju na vanjske značajke prijateljstva: prijatelj je netko s kim se zabavno igraš i s kim dijeliš ono što imaš. Prijatelji su slični i po onome što Berndt (iz Vasta, Haith, Miller, 1997.) naziva *usmjerenošću na dječju kulturu*. Dakle, jedan od razloga zašto su neka djeca (slično odraslima) prijatelji, jest onaj da vole činiti iste stvari. U ovom slučaju djeca mogu dijeliti iste igralačke interese i voljeti iste aktivnosti.

I privlačnost na razini tjelesnoga jedna je od bitnih odrednica stvaranja prijateljstava kod djece. U jednom istraživanju petogodišnja djeca, procijenjena kao neprivaćna, pokazala su se agresivnijom i neobuzdanijom u igri od svojih vršnjaka (Langlois i Downs, 1979., iz Vasta, Haith, Miller, 1997.), što znači da je uzrok neomiljenosti *neprivlačnog* djeteta u određenoj mjeri i njegovo ponašanje. Brojni su i dokazi da i odrasli i djeca posjeduju često stereotip o tome da je 'ljepota dobra' pa privlačne ljude procjenjuju pozitivno, čak i kad za to

Naposljetku, uzimajući u obzir navedeno, ali i prava djece i njihove razvojne mogućnosti, što bi se moglo savjetovati odgajateljima i roditeljima?

- Pustite djecu da sami odabiru svoje prijatelje i simpatije. Odobravajte njihove simpatije i ne rukovodite se vlastitim kriterijima.
- Shvaćajte njihove izbore ozbiljno, kako se dijete ne bi osjetilo posramljeno.
- Imajte na umu da je važno da dijete zadrži povjerenje u vas, kako bi i dalje htjelo razgovarati s vama o svojim prijateljima i 'ljubavima'.
- Ako djetetov prijatelj ili simpatija nepoželjno djeluje na njega, pokušajte ga usmjeriti tumačenjem razloga nepoželjnosti neke aktivnosti, a ne 'diskreditacijom' njega samog ili njegovog prijatelja, te sugeriranjem drugih izbora (npr. 'Dogovori se oko korištenja igračaka').
- 'Nemoj se igrati s njim' - neka bude jedan od vaših posljednjih izbora.

nemaju nikakve objektivne pokazatelje (Ritts, Patterson i Tubbs, 1992., iz Vasta, Haith, Miller, 1997.).

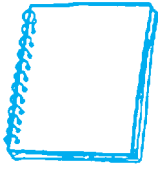
Kad djeca opisuju nekog kao 'dobrog', pretpostavljamo da se to odnosi na njegove prijateljske postupke, empatiju i čitav niz drugih prosocijalnih ponašanja. Čini se da je ta apstraktna 'dobrota' temelj stvaranju osjećaja zaljubljenosti kod djece: omiljena djeca se opisuju kao ona koja postupaju prijateljski, zapažena su u društvu, otvorena u svom ponašanju i koja 'podržavaju' ponašanje svojih vršnjaka (Newcomb, Bukowski i Patte, 1993, iz Vasta, Haith, Miller, 1997). Tri su skupine specifičnih vještina koje osobito pridonose omiljenosti (Asher, Renshaw i Hymel, 1982, iz Vasta, Haith, Miller, 1997). Omiljena djeca vješto potiču interakciju s drugom djecom, lako postaju članovi grupe i stječu prijateljstva na odmjeren, nenametljiv ali samouvjeren način. Ne odustaju nakon prvog odbijanja. Omiljena djeca vješta su i u održavanju interakcija jer pozitivno podržavaju drugu djecu, pokazuju osjetljivost na potrebe i želje drugih te vješto komuniciraju u ulozi govornika, ali i slušača te vješto rješavaju sukobe. U osjetljivim situacijama znaju postupati tako da to odgovara svima, koristeći razum a ne silu, pozivajući se na opća načela pravednosti i opća pravila o ljudskom ponašanju (Vasta, Haith, Miller, 1997.). Pritom je prijateljstvo određeno kao trenutačno stanje koje ovisi o trenutnim aktivnostima ili onima

koje tek slijede, a čak i mala djeca uviđaju važnost međusobnog sviđanja. Naime, djeca najčešće biraju prijatelje koji su im po različitim osobinama slični (Berndt, 1988, Epstein, 1986, 1989, iz Vasta, Haith, Miller, 1997). Prijateljstva obično nastaju među djecom slične dobi, dakle među vršnjacima. I spol je kriterij na osnovi kojeg se u predškolskoj dobi može razvijati prijateljstvo između predškolske djece (čak više nego na temelju dobi). Istospolna prijateljstva dominiraju u predškolskom razdoblju.

Gotovo iste teze kao u slučaju dječjih prijateljstava, mogle bi se postaviti i za dječje 'zaljubljenosti'. Moglo bi se vjerovati da će i 'zaljubljenosti' nastajati između djece slične dobi, te kod djece sličnih interesa i karakteristika. Vjerojatno je i da će djeca u koju se druga djeca zaljubljuju (tzv. objekti zaljubljenosti) biti ona koja su popularnija i omiljenija u društvu druge djece. Pitanje stabilnosti dječjih zaljubljenosti je nepoznato, ali se sukladno prijateljstvima može pretpostaviti relativna nestabilnost zaljubljenosti u predškolskom razdoblju.

Istraživanje o dječjim zaljubljenostima

Zaljubljenost proizlazi iz razvoja osjećaja privrženosti, prijateljstva i simpatije. Autori Joško Sindik, Zvezdana Veselinović i Minja Jević (2005.), proveli su istraživanje s temeljnim ciljem utvrđivanja nekih karakteristika dječjih ljubavi u predškolskoj dobi djece. Ispitano je 172 djece u 3 dječja

pripremili smo i/ili preveli za vas

Prijatelji su slični i po onome što Berndt naziva usmjerenošću na dječju kulturu.

vrtića – dva u Zagrebu i jedan u Zaprešiću, a prikupljeni su podaci o spolu i dobi djece, te procijenjene različite karakteristike djece u koju se djeca zaljubljuju ('objekti zaljubljenosti'). Na pitanja *Upitnika o dječjim ljubavima* usmeno su odgovarala djeca. U obradi rezultata, utvrđene su povezanosti različitih karakteristika, razlike između djece koja jesu ili nisu trenutno zaljubljena, te između manjeg (Zaprešić) i većeg grada (Zagreb). Rezultati su podržali veći dio postavljenih hipoteza.

Dvije trećine ispitane djece predškolske dobi izražava afektivnu privrženost prema vršnjacima u smislu zaljublivanja. Djeca se značajno češće zaljubljuju u djecu koja

su također polaznici vrtića, te u djecu s kojom dijele odgojnu grupu. Zaljubljenost je u pravilu značajno povezana sa

sposobnošću 'igranja' s drugima, tjelesnom privlačnošću, iskazivanjem socijalno poželjnih ponašanja i posjedovanjem socijalnih vještina. Također, podržana je hipoteza o značajnoj povezanosti zaljubljenosti u neki 'objekt ljubavi' i njegovog dugotrajnijeg pohađanja dječjeg vrtića, redovitosti pohađanja vrtića, posjedovanja braće i/ili sestara. Prihvaćene su i hipoteze o većoj sposobnosti prepoznavanja sebe kao objekta nečije zaljubljenosti kod djece koja su zaljubljena, kao i o postojanju istovremenog pozitivnog afektivnog odnosa prema drugim, manje važnim objektima zaljubljenosti. Nije potvrđena hipoteza da se o zaljubljenosti statistički značajno češće izražavaju djeca iz većeg grada, nego manjeg. Također, ni spol ni dob nisu pokazali povezanost s zaljublivanjem. Dobiveni podaci ne govore u prilog vjerovanju da postoji podjednak broj 'homoseksualnih' i 'heteroseksualnih' ljubavi, zbog čega ima razloga vjerovanju da zaljubljenost, barem dijelom, i u predškolskoj dobi ima drukčije karakteristike od prijateljstva. Kod djece zaljublivanja nije izravno povezano s prošlim iskustvima. Hipoteza o nepostojanju ljubomora kod predškolske djece je odbačena, čak je utvrđeno da su i predškolska djeca statistički značajno ljubomorna.

Literatura:

1. Andrić, V., Čudina-Obradović, M.: *Osnove opće i razvojne psihologije*, Zagreb, Školska knjiga, 1994.
2. Bujas, Z.: *Uvod u metode eksperimentalne psihologije*, Zagreb, Školska knjiga, 1967.
3. Furlan, I.: *Čovjekov psihički razvoj*, Zagreb, Školska knjiga, 1984.
4. Markočić, M. i ostali: *Karakteristike i psihološki uvjeti optimalnog razvoja predškolskog djeteta (radni materijal)*, Zagreb, Zavod za PPS Grada Zagreba i ZO Zagreb, 1987.
5. Nikolić, S.: *Svijet dječje psihe*, Zagreb, Prosvjeta, 1990.
6. Ornstein, R.: *Korijeni našeg 'ja'*, Zagreb, Educa, 2001.
7. Sindik, J., Veselinović, Z. i Jelić, M.: *Pokušaj utvrđivanja nekih obilježja dječjih ljubavi u predškolskoj dobi*, U: *Zbornik radova sa znanstveno-stručnog skupa 'Od baštine za baštinu', 4. dani otočnih dječjih vrtića*, Hvar (ur. H. Ivon), str. 221-236. Hvar: Dječji vrtić 'V. Božićković'; Visoka učiteljska škola Sveučilišta u Splitu, 2005.
8. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M.: *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2004.
9. Vasta R., Haith M. M., Miller S.A.: *Dječja psihologija*, Jastrebarsko, Naklada Slap, 1997.